

Eta alde horretatik gaur egun dugun hutsune nabamenetako bat konpontzen saiatu behar gara. Agian datozen urtetan horretan aritu beharko ginateke; euskal produktuak, kultur produkzioa, kanporatzen. Haur eta gazte literaturan, nik ezagutzen dudan arloan, euskaraz eginiko lan asko oso duinak dira eta inolako lotsarik gabe plazara daitezke erdaraz. *Eztia eta ozpina, Ilargi-lapurak, Egun osorako poemak eta beste, Katixa eta Kroko*, eta beste titulu batzuk gazteleraz argitaratutako asko eta asko baino hobekak dira. Eta liburu horiek erdaratu behar dira, erdaratzeko plan bat bideratu behar da eta ez egilearen esku utzi Mariasun Landa eta Bernardo Atxagarekin gertatzen den bezala. Itzulpenak egin behar ditugu, baita erdarara ere, gure kultura aberasteko, kanpokoez ezagut gaitzaten («*Ven y cuentalo*») eta gure lanarekin goazenean Madrilera lehiaketa batera edo edonora, jakin dezaten nortzuk garen, zer egiten dugun.

Beharbada hemendik aurrera gutxiago produzitu beharko dugu (gure merkatuak zenbait arlotan ez du askoz gehiagorako ematen) baina produzitzen dugun hori kalitatezkoa izan dadila. Baina ziurtasun osoz esan daiteke, gure lanik onenak kanporatu behar ditugula. Ez dakit nori dagokion hori bideratzea, egile batzuk beraiek egiten dute baina hori konponbide pertsonala besterik ez da, beharbada Itzultzaile Elkarteak badu zer esanik hemen edo Jaurlaritzak edo Argitaletxeen Elkarteak. Egokiena, liburugintza arloan argitaletxeek beren gain hartzea izango litzateke, baina orain arte egin ez badute ere ez dut uste aurrerago egingo dutenik.

Dugun zuhaitza txiki samarra dela ikusirik, hobe genuke, beraz, adarrak moztea, enborra txukuntzea eta bonsai eder bilakaturik kanpokoei erakustea.

JOXERRA GARTZIA

KULTURGINTZA BIDARTEAN

Kultur alorreko zenbait gertakari aukeratu, eta joan zaigun urte honen kronika halako bat, ez objetiboa ez gutzizkoa

izateko asmo-izpirik gabekoa osatzeko agindua hartu-emanik (hartu, nik; eman, *Jakin*-ekoek), ekin diezaiodan nola edo hala agindua betetzeari.

Xehetasunetan sartu aurretik, ordea, euskarazko kultur-gintzan oro har nabari den sentipenaren berri eman behar dut nahi eta nahi ez. Hitz bakarrera biltzekotan, *ezeinegon*a hitzera bilduko nuke administratziotik kanpora (nahiz orain artean haiekin elkarlanean) diharduten kultur elkarteetan somatzen den giroa.

Dirurik eza aipatzen da noiznahi eta nonnahi, gertatzen den guztiaren aitzakiatzat. Eta neurri batean egia da. Bate-tik, krisiaren eragina dago. Diru gutxiago biltzen dela, alegia. Horrez gainera, Ramon Zallok eta Patxi Azpillagak argitaratze-ar duten ikerketan argi asko ageri den bezala, diru apur hori banatzeko irizpideak goitik behera aldatzen dira 1992. urte inguruan. Goitik behera, hitzez hitz erabat aldatzen delako, eta aldaketa hori goitik egiten delako, behekoekin ezertarako hitz egin gabe. Erreparatzeko modukoa, bestalde, data bera dugu: larogeita hamabia, hain justu. Ederra deskubrimendua!

Aldaketarannorabidea, funtsean, kultur-zabalkundea suspertzetik lehenetasun erabatekoa hornidura handiei (askoren us-tez, faraonikoei) ematera. Azken batean, gastu finkoak izugarri handitzen dira, eta banatzeko dirua proportzioan jaisten. Banaketa horretan diru gehien jasotzen dutenak, gainera, administratziotik gertuen dauden erakundeak dira, independentea-goien kaltetan. Horrek guztiak eragiten du hasieran aipaturiko ezinegon hori.

Dirurik eza baino tristeago da, ordea, irizpiderik eza. Une jakin batean ekintza jakin baterako dirurik ez izatea ez da gainditu ezinezko oztopoa. dirulaguntzen sistematik ateratzea baldin bada helburu, eztabaida dezakegu noiz eta nola egin litekeen aldaketa hori ahalik eta modurik egokienean. Kultur jarduerak zerbitzu-eskaintza edo kultur industria tankeran egituratu behar baldin badira, egin dezagun plangintza sendo bat, gaur egun egiten direnak baloratuz, eta egiten ez diren arren egin beharko liratekeenak mahai gainean jarriz.

Ezinegona aregotu egiten da ikusirik dirulaguntzen sistema zaharra ezarri zutenak direla sistema berriaren pedikatzaile-rik sutsuenak, jardunbide berria zirt eta zart, besterik gabe, inongo elkarrizketarik gabe inposatu nahi dutenak, kulturgingintzan diharduten elkarteen iritzia ezertarako aintzat hartzeke.

Gertutik ezagutzen dudana hitz egingo dut. Hor dago Euskal Idazleen Elkarte. Hor dago bereziki *Idazleak eskolan* kanpaina. Idazleentzat onuragarri ezezik, ikasleentzat motibagarri eta irakasleentzat lagungarri polita gertatzen dena. Euskal Herri osorako ekintza hori burutu ahal izateko, urtero aterik atera han-hemen ibili behar izaten du Elkarteak: Donostiako Udalean, Gipuzkoako Diputazioan, Kultur Sailean, baita Hezkuntza Sailean ere. Bateko dirua bestean (Iparraldean, adibidez) erabiliz, tranpa txikiak eginez ezinbestean.

Ez dugu Elkartearentzako dirurik eskatzen. Baina esan diezagula norbaitek zergatik ibili behar dugun urtero beldurrak airean, idazleak eskoletara bidaltzen artean dirurik izango dugun ere jakin gabe. Ekintza horretaz hitz egin nahi dugu, kultur politikaz, beraz, eta ez kontabilitateaz. Ekintza iruditzen baitzaigu *derrigorrez* egin beharrekoa, gazteen arteko irakurzaletasuna suspertzeari derrigorrezko deritzogulako, beldurgarriak baitira gazteen arteko irakurzaletasunaren zifrak.

Baliteke tronpaturik egotea ere. Agian ez du merezi liburu-za bezalako euskarri modaz pasatako batek horrenbesteri noko ahaleginik eta dirurik. Izan ere, euskarri berrien lilurak jota ikusten dugu aspaldion bat baino gehiago, txoria sugearen begiradapean bezala leloturik, euskarri berriok salba gaitzaten zain-zain egonean. Horretaz hitz egin beharra dago. Ez bakarrik diruaz. Aski dugu kontu kontablerik.

Egia da administrazioan ere ez direla denak berdinak. Borondate oneko eta irizpide politikodunik ere badago, eta eskertze-koa da guztiz hori. Halere, ekintza baten iraupena ez daiteke egon guardian dagoen teknikariaren aldartearen baitan. Zentzuetan, deskoordinazio handia nabari da sail bereko arduradunen artean. Sail batetik bestera, berriz, are eta handiagoa. Bi sailok alderdi banaren esku daudenean, berriz, nor berak ibili behar izaten du sailak koordinatzen.

Adibide gisa baizik ez dut ekarri ekintza hori kronika honetara. Literaturaren barrutitik irten gabe eman liteke nahi adina adibide horren antzeko. Espainiako aurtengo sari nazionala, izena gora-behera, Carmen Rierak eraman du azkenik. Gaitzerdi, Anjel Lertxundik ez eramatez gero. Datorren urtean ere izango da saritua izateko lehian aritzeko moduko lan euskarazkorik. Bat behintzat bai. Sortze-lanean, bistan da, hamaika pauso emanak gaude aurrera bidean. Eta halere, aurten gertatu bezala, egilearen lagun min bezain inozenteren baten lan klandestinoari esker lehiatu ahal izaten dute gure obrek horrelako sariketetan. Sari beharrik gabe egingo balitz hobe, baina besterik ezean horrexegatik bakarrik merezi luke itzulpen-politika ausartago bat abiarazteak. Plazaratu orduko maila ematen duten euskarazko obrak erdaratzeko (erdarataratzeko) plangintza gutxienekoa. Sormen-lanen kalitate--mailan ez legoke aitzakiarik. Jenero bakoitzean urtero bat itzultzetik has liteke. Administrazioa ezezik argitaldaries ere balukete horretan zereginik.

Bertsolari Elkartearena larriagoa da. Hemen ere, arazoa ez da soilik dirua. Ez soilik eta ez nagusiki. Gauzak gaiztoturik daude oso, eta badirudi denak isilik egotea komeni bide dela. *Hitzetik Hortzera* orain urtebete amaitu zen, eta ETBk bertsolarien eta Bertsolari Elkartearen iritziaren kontra jarri zuen ordezkoa aurtengo udazkenak eraman du orbelarekin batera. Udaberrian Bertsolari Elkarteak eginiko proposamena oso zen zentzuzkoa, gutxien-gutxienekoa. Halere ez zuen ETBk onartu. Bat eta beste aipatu izan da akordiorik ezaren arrazoizat, baina garbi dago aipatzen ez dena dela benetako arrazoia: den--dena kontrolpean eduki nahia. Iazko apirilaren 21eko zuzeneko programa hartan bertsolari gazteekin gertatua gertatu izan ez balitz beste egoera batean egongo ginатеke orain dudarik gabe. Ukatu egingo dute, baina horrela da hori. Neuk bakarrik dakit zer entzun behar izan nuen Miramongo gela batean hura zela-eta. Erdi Aroa aspaldi pasa zela, baina bakarren batzuk ez dira oraindik horretaz jabetu.

Kontua ez da bertsolaritza gustoko zaigun ala ez. Kontua da, eta hor daude Siadecoren azterketak, Euskal Herri osoan estimatzen den jarduna dela; hitzarekin estuki lotua dagoela, eus-

kararekin alegia; gazte-gazteen eta zaharragoen arteko *lotura* bermatzen duela gizartean, baita ideologia kontrajarrien artekoa ere neurri batean. Benetako herrigintzak arrazoi horiek eduki behar lituzke oro *ren* gaineratik. Eta beldur naiz kasu honetan ez ote dabiltzan alderdi-interesak eta —are okerrago dena— zenbait jauntxoren setakeria gainerako gaineratik. Zenbaitek pribatuan egin ohi dituen aitorpenak jendaurrean egin artean ez da onik izango. Bien bitartean, apenas kontsolatzen gaituzten aitorpen horiek.

Horiek dira nik gertu-gertutik bizi ditudanak. Gainerakoek errepasoa egiteko *Egunkaria*-ren urtekariak baliatu naiz. Seinale, sinbolikoki ezezik funtzionalki ere gero eta beharrezkoago zaigula. *Egunkaria*-ren itxuraldatzearen urtea izan da aurtengoa, eta oraindik bada Kafkarena izatea merezi lukeen konturik horren inguruan. Zorionez, itxuraldatzea aurkezteko festan kolore guztietako jendea bildu zen, baina oraindik bada *Egunkaria* lupaz irakurtzen duenik, eta desbiazio ideologikorik txikienez sutan jartzen denik (zerekiko desbiazioa, hori besterik da, noski). Hedabide handiago eta indartsuagoen azterketarako, berriz, badirudi egurrezko betaurrekoak erabiltzen dituztela luparen orde. Nolanahi ere, uste dut geldieztina dela *Egunkaria*-ren abiada.

Hemen ere, aurreko Kultur sailburuak ederki asko erakutsi zuenez, arazoa ez zen dirurik eza soilik. Ez soilik, ez nagusiki ere. Harenaz, hil da gero salda bero izanik ere, betikoa esan beharko da, alegia, hobe dela berandu inoiz ez baino. Gaitzerdi, hortaz eskarmentatu balitez guztiak. Diru-eskasiak gorabehera, badirudi oraingo kultur agintariekin giroa behintzat askoz hobe dela, inork ez duela dudatan jartzen *Egunkaria*-ren balio «estrategikoa», duela hogeitatu urte (atzo zelakoan) esan ohi genuen bezala esateko.

Egunkaria-ren urtekariari esker jakin dut, bada, hainbat eta hainbat gauza aipagarri gertatu dela agortzera doakigun urte honetan kultur esparruan. Ez nuke aipatu gabe utzi nahi Zarauzko Eremu Urriko Zinemaren bigarren ekitaldia. Lehenarekiko aurrerakada nabarmena ekarri du nola antolaketa hainbat filmen kalitatean ere.

Bestalde, ordea, 1995ean ez omen da euskarazko filmerik egin. Harritzekoa ere ez da, lehenago horretan ausartu izan direnei galdetuz gero, behintzat. Euskarazko filmegintzan idazleak ibili izan dira sarri, eta bat baino gehiagorentzat bi ondorio izan du abentura horrek: aldiko kultur agintarien ondoan argazkia egin ahal izatea, bata, eta zorretan leporaino sartzea bestea. Garesti dago euskal zinemaren historian sartzeko txartela.

Ikus-entzutekoen alorrean, berriz, iaz hasi zen arren, aurtengo izenda liteke *Goenkale*-ren urtea, aurtengo hasieran leher-tu baitzen audientzian. Printzipioz positiboa den fenomeno neurritz gora hazi da, edo hazi dute, eta horrek bere ondorio kez-kagarriak dauzka. Gidoigile, aktore eta abarren lan-baldintzak ez dira behar modukoak izan, eta hemen produkzio-etxearen jarrera prepotentea salatu behar da, hasiera-hasieratik jokatu baitu horrela. Arrakastarekin, berriz, zer esanik ez. Nik baino zer kontatua ugariago duen jenderik badago alorrean, Txirritarenhura bere egingo lukeena, alegia, egia esango lukeena «*kastigatzera beldur ez balitz*».

Apalago jaio den arren, Euskal Herriko Gidoigileen Elkartearen ere aipatu nahi nuke. Banatzaileak gero eta boteretsuago diren mundu multimedia honetan egilea, sortzailea gero eta babesgabeago ageri baita. Euskarazko gidoigileen elkartearen sortzeko Idazleen Elkartetik egin genituen ahaleginek ez zuten azken onik izan, eta euskaraz zein erdaraz dihardutenena osatu da azkenean. Horrek baditu, euskaingintzaren ikuspegitik, bere alde on eta txarrak. Kontua da, ea gai izango ote garen erdal dinamikan ito gabe geurea aurrera ateratzeko. Horretarako formula ezaguna da: lana egin beharra dago, latz.

Geure esku dagoena egiten ahaleginduko gara geure alde-tik, horretan eta kulturagintzaren beste alorrean. Baina alorrean alorreko lanaz gainera, alor guztietan nabari den ezinegonari aurreegin behar diogu ahalik azkarren. Urterik urte adminis-trazioaren zerutik zer jausiko ezin segi dezakegu luzaroan. Ja-kin beharra daukagu zer nolako kulturagintza nahi dugun, zein diren gure lehentasunak eta epeak.

Elkarrizketa da horretarako biderik aproposena. Gure artean eta administrazioarekin. Ezinegona ezinikusia bilakatu baino

lehen antolatuta behar genuke kulturgintzari eta kultur politikari buruzko eztabaida.

INAKI IRAZABALBEITIA

DIRULAGUNTZA INSTITUZIONALAK, MISERIA BANATZEKO BIDEA?

Diru-kontuak izango ditut mintzagai, euskalgintzaren diru-kontuak hain justu. Urte bukaeran gaude, 12 hilabeteko jarduera burutzen eta geurtzekoa prestatzen. Betiko zalantza begien aurrean hala ere, «Aurtengoa egin dugu, hurrengokoa egiten moldatuko al gara?» galderaren gibelean ez da normalean elkartearen jarduerari buruzko kezka edo egoneza egoten, proiektuak eta asmoak gauzatzeko baliabide ekonomikoen zalantza baizik.

Gure erakunde publikoak (governuak eta diputazioak) lanean ari dira duela urte-mordoaz geroztik eta kultur eragileen artean laguntza ekonomikoak banatzen. Egokiak al dira laguntza horiek? Puntu honetan iritzi bat baino gehiago egongo da noski. Ematen dutenek horrela uste izango dute, seguruenik. Jasotzaile garenok, ordea, ez dut uste horren iritzi baikorra dugunik.

Egia esan, euskalgintzan gabiltzanok euskal erakunde publikoak lanean hasi baino diru gehiago dugu orain eta, oro har, diru gehiago ematen zaio kulturari. Alabaina, beharrak ere handiagoak dira, kultur agenteak izugarri ugaritu baitira.

Laguntza horiek honako ezaugarriak dituzte, oro har:

1) Eginiko produktu edo zerbitzu baten truke ematen dira. Kultur erakundeek bere helburuak betetze hutserako dirulaguntzarik ez dute jasotzen. Zerbait aurkeztu behar dute, bedi argitalpen bat, jardunaldi bat edo beste zerbait fisikoa. Erakunde horrek euskalgintzari egiten dion ekarpen ukiezinezkoak ez du laguntzarik. Kultur erakundeei ez zaie, gaztelaniazko esaldia aplikatuta, «*por ser vos quien sois*» laguntza ekonomiko-